

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 4/2009 vp

Valtioneuvoston selonteko valtiontalouden kehysistä vuosille 2010—2013

Valtiovarainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 31 päivänä maaliskuuta 2009 lähettäessään valtioneuvoston selonteon valtiontalouden tarkistetuista kehyksistä vuosille 2009—2010 (VNS 3/2009 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi valtiovarainvaliokuntaan samalla päättänyt, että muut erikoisvaliokunnat voivat halutessaan antaa lausuntonsa valtiovarainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- budjettineuvos Arto Merimaa ja budjettineuvos Jouko Narikka, valtiovarainministeriö
- taloussuunnittelupäällikkö Matti Väisänen, opetusministeriö
- koulutusasiain päällikkö Matti Lahtinen, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry.

VALTIONEUVOSTON SELONTEKO

Opetusministeriön hallinnonalalla otetaan kehyskaudella huomioon toimenpiteet, joista on päätetty valtion 2009 talousarvion ja ensimmäisen lisätalousarvion yhteydessä. Vuoden 2010 alusta tulee voimaan kuntien valtionosuusjärjestelmän kokonaisuudistus. Tämän myötä opetusministeriön hallinnonalalle kuuluvista palveluista esiopetuksen ja perusopetuksen, kirjaston, kuntien kulttuuritoiminnan ja asukaskohtaisesti rahoitetun taiteen perusopetuksen valtionosuudet siirretään valtiovarainministeriön hallinnonalalle.

Kehyksissä varaudutaan yliopistouudistukseen. Yliopistot muuttuvat itsenäisiksi julkisoikeudellisiksi laitoksiksi tai säätiöiksi, joille kohdennetaan valtion rahoitusta erikseen säädettävien määräytymisperusteiden mukaisesti. Oikeushenkilömuodon muutoksesta aiheutuva uusi verotuksellinen asema otetaan huomioon mitoitet-

taessa yliopistojen toimintaan osoitettavaa valtion rahoitusta. Valtion omistamat ja Senaatti-kiinteistöjen omistajahallinnassa olevat yliopistokiinteistöt siirretään 1.1.2010 kolmeen yliopistojen ja valtion omistamaan kiinteistöosakeyhtiöön.

Opetusministeriön hallinnonalalla hallitusohjelman mukaisesti opetustoimen ikäluokkien pienenemisestä johtuva 80 miljoonan euron laskennallinen säästö kohdennetaan koulutuksen laadun kehittämiseen vuoteen 2011 saakka. Lukiodien valtionosuuksien vähenemisen oppilasmäärän takia arvioidaan hidastuvan kehyskaudella.

Veikkauksen lisätuottoa ja jakamattomia voittovaroja osoitetaan kehyskaudella peruskorjaushankkeisiin tai muuten työllistäviin kohteisiin.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Meneillään oleva taantuma ja sen lieventämiseksi toteutettavat elvytystoimet heikentävät valtion ja koko julkisen talouden rahoitusasemaa merkittävästi, mikä lisää julkisen talouden kestävyyttä vahvistavien rakenteellisten uudistusten toteuttamisen tärkeyttä varauduttaessa samalla myös väestön ikääntymisen aiheuttamiin menopaineisiin. Kehyspäättöksen mukainen menolinjaus toteuttaa hallituksen talousstrategiaa. Painopisteinä ovat muun muassa osaamisen edistäminen ja t&k-toiminta. Valiokunta korostaa, että tämän päivän ratkaisulla luodaan edellytyksiä uudelle kasvulle. Osaamisperustan vaaliminen ja kehittäminen on menestymisen perusehto. Koulutukseen ja osaamiseen panostaminen on tärkeä keino turvata talouden myönteinen kehitys myös pitkällä tähtäimellä. Sen vuoksi on merkityksellistä, millaisia ratkaisuja tehdään kaikkien kouluasteiden osalta. On välttämätöntä huolehtia perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen, ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen sekä aikuiskoulutuksen riittävästä rahoituksesta.

Kehyspäättöksellä ei muuteta menokehyksen perusteena olevaa hallitusohjelmassa määritellyä menolinjaa, vaan tarkistetaan vaalikauden kehys teknisesti vastaamaan hinta- ja kustannustasossa sekä talousarvion rakenteessa tapahtuneita muutoksia. Opetusministeriön hallinnonalan kehys vuonna 2010 on 5 411 miljoonaa euroa. Siihen sisältyy monia tärkeitä koulutukseen ja kulttuuriin liittyviä menolinjauksia. Ikäluokkien pienenemisestä johtuva 80 miljoonan euron laskennallinen säästö kohdennetaan koulutuksen laadun kehittämiseen vuoteen 2011 saakka. Valiokunta pitää tärkeänä, että kehyksissä varaudutaan yliopistouudistukseen. Valiokunta korostaa sitä, että yliopistojen tärkein tehtävä on jatkossakin vapaa tieteellinen tutkimus ja siihen perustuva korkein koulutus. Tämä edellyttää riittävää perusrahoitusta kaikille yliopistoille. Suomen Akatemian myöntämisvaltuus kasvaa vuodesta 2009 vuoteen 2010 lähes 13 miljoonaa euroa. Teattereiden, orkestereiden ja

museoiden valtionosuus kasvaa vuoteen 2010 mennessä noin 14 miljoonalla eurolla, josta noin puolet kohdistuu kunnille. Menokehyksen sisällä vuoden 2010 budjettiesitykseen tehtävillä uudelleenkohdennuksilla mm. uudistetaan aikuis-koulutusta sekä lisätään määrärahoja talouden tulevaa kasvupotentiaalia vahvistaviin t&k-investointeihin. Tässä työelämän vaikeassa tilanteessa lisävoimavaroja tulee kohdistaa erityisesti aikuiskoulutukseen.

Osana elvytystoimia ammatillisessa koulutuksessa varaudutaan yhteensä 1 750 opiskelijapaikan lisärahoitukseen siten, että osa lisäykses-tä koskee vuosia 2009—2012. Myös ammatillisen lisäkoulutuksen opiskelijamäärää lisätään. Korkeakoulujen oppisopimustyyppiseen täydennyskoulutukseen avataan mahdollisuus vuonna 2009 ja tämäntyyppistä koulutusta tuetaan vuosina 2009—2012. Ammattikorkeakoulututkintoon johtavan aikuiskoulutuksen tarjonnan lisäämiseen 1 000 opiskelijapaikalla kohdennetaan määräraajaista lisärahoitusta 2009—2011.

Kehyksen ulkopuolella myönteistä on, että veikkausvoittovarojen tuloutuksen arvioidaan kasvavan 1,5 prosenttia vuosittain ja että jakamattomien voittovarojen rahastosta tuloutetaan vuosina 2010—2013 yhteensä 182,6 miljoonaa euroa jaettavaksi ns. jakosuhdelain mukaisesti tieteen, taiteen, nuorisotyön ja liikunnan tukemiseen.

Perusopetus

Valiokunta pitää oikeana hallituksen tavoitetta huolehtia peruspalveluiden rahoituksesta niin, että taantuma aiheuttaisi mahdollisimman vähän sosiaalista tai alueellista epätasa-arvoa ihmisten välillä.

Perusopetuslain 30 §:n mukaan opetukseen osallistuvalla oppilaalla on työpäivinä oikeus saada opetussuunnitelman mukaista opetusta sekä oppilaanohjausta. Edelleen pykälän mukaan opetusryhmät tulee muodostaa siten, että opetuksessa voidaan saavuttaa opetussuunnitelmassa asetetut tavoitteet. Kuntien taloudellinen

tilanne heikkenee tällä hetkellä nopeasti. Monien kuntien päätökset tämän vuoden talousarvioiden muuttamiseksi ja suunnitelmat jopa opettajien lomauttamiseksi vaarantavat tärkeiden koulutuspalveluiden asianmukaisen järjestämisen. Tämä koskee erityisesti perusopetusta. Valiokunta pitää tärkeänä, että kunnat tekevät koulutusta koskevat päätökset niin, että lainsäädännön mukaiset velvoitteet hoidetaan asianmukaisesti.

Perusopetuslain muutokset erityisopetukseen. Opetusministeriössä on vireillä lainsäädäntöhanke, jossa on tarkoitus muuttaa erityisopetusta ja oppilaalle annettavaa muuta tukea sekä henkilötietojen salassapitoa koskevia säännöksiä. Valiokunta toteaa, että uudistuksen tavoitteet ovat hyvät, mutta korostaa sitä, että suunnitellut muutokset voivat vahvistaa tuki- ja erityisopetusta todellisuudessa vain, jos uudistuksen rahoittamiseksi on käytettävissä vähintään nykyisen suuruinen määrärahaso. Jos erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden integrointi yleisopetusryhmiin lisääntyy, muodostaa se lisähaasteen opetusryhmien koon pienentämiselle, opettajien täydennyskouluttamiselle ja muille tukitoimille.

Syrjäytymisen ehkäiseminen

Valiokunta selvitti viime keväänä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi tarvittavia toimenpiteitä ja piti syrjäytymisen ehkäisemisen kannalta tärkeinä muun muassa koulu- ja opiskelijaterveydenhuoltoa, sosiaali- ja terveyspalvelujen välitöntä saatavuutta, opetuksen opetusryhmien kohtuullista kokoa sekä opintojen ohjauksen ja moniammatillisen yhteistyön lisäämistä palvelujen saatavuuden turvaamiseksi (SiVL 10/2008 vp — MINS 5/2008 vp). Opetusministeriön työryhmän muistiossa Nuorta ei jätetä — Puhalletaan yhteen hiileen (OPM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:5) todetaan, että myös kustannusarviot ja -laskelmat nuoren syrjäytymisen kustannuksista yhteiskunnalle puoltavat nuoren auttamista mahdollisimman varhain. Näin tuetaan nuorta ajoissa ja autetaan häntä itsenäiseen, mielekkääseen elämään. Viranomaistyön painottuessa ennaltaehkäisevään

toimintaan yhteiskunnalle syntyy taloudellisia säästöjä.

Kehyspäätökseen ja peruspalveluohjelmaan sisältyy useita maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyviä kehittämistoimenpiteitä. Kansainväliset konfliktit ja eri maiden muuttuneet turvapaikkakäytännöt lisäävät Suomeen tulevien pakolaisten määrää. Koulutuksen järjestäminen on ensisijaisen tärkeä keino kotouttamisen onnistumiseksi. Pääpaino on asetettava koulutettavan omien tarpeiden arviointiin ja mahdollisimman oikeanlaisen koulutuksen järjestämiseen. Tärkeä tavoite on, että kaikki maahanmuuttajanuoret suorittavat peruskoulun oppimäärän ja että peruskoulun jälkeisissä opinnoissa pyritään maahanmuuttajanuorten osuutta lisäämään siten, että se vastaisi koko väestön vastaavaa osuutta.

Opintojen ohjaus

Valiokunta on useissa yhteyksissä korostanut opinto-ohjauksen merkitystä nuoren tukemiseksi ja syrjäytymisriskin vähentämiseksi. Erityisesti tässä talouden tilanteessa opinto-ohjauksen, muun muassa henkilökohtaisen ohjauksen, merkitys korostuu. Opinto-ohjausta on lisättävä opiskelijan tulevaisuuden kannalta tärkeiden valintojen tekemiseksi ja opintomenestyksen tukemiseksi sekä valmistumisaikojen lyhentämiseksi ja keskeyttämisten vähentämiseksi.

Lisäksi oppilashuoltoa tulisi lisätä niin perusopetuksessa kuin toisen asteen koulutuksessa.

Tutkimusrahoitus

Suomessa nähtiin 1990-luvulla tärkeänä keinona Suomen selviytymiselle tulevaisuudessa se, että panostetaan tutkimukseen. Tutkimusmäärärahoja lisättiin merkittävästi. Valiokunta pitää välttämättömänä nykytilanteessakin lisätä julkisia tutkimusvaroja. Valiokunta on aiemmin lausunnossaan (SiVL 1/2009 vp — VNS 5/2008 vp) esittänyt, että Suomen on tässä taloudellisessa tilanteessa välittömästi panostettava tieteen, taiteeseen ja tutkimukseen kansantalouden kannalta keskeisillä aloilla ja pidettävä kiinni

hallitusohjelmassa asetetuista tavoitteista tutkimusrahoituksen 4 %:n kansantuoteosuudesta. Vaikka tavoite on kunnianhimoinen, on se erityisesti nyt välttämätöntä. Yritysten ja julkishallinnon on yhdessä luotava edellytykset sille, että suomalainen osaaminen menestyy uusien työmahdollisuuksien avulla vaikean taloustilanteen jälkeisessä globaalissa kilpailussa.

Kulttuuritoimen valtionosuudet ja kirjastojen rahoitus

Teattereiden, orkestereiden ja museoiden valtionosuuden merkittävä lisäys johtuu vuoden 2006 valtionosuusuudistuksesta. Valiokunta muistuttaa jälleen siitä, että kuntien kulttuuritoiminnoilla on tärkeä merkitys ihmisten hyvinvoinnin turvaajana. Se on monelle kuntalaiselle myös tärkeä keino selviytyä taloudellisesti vaikeasta tilanteesta. Sen vuoksi valiokunta pitää välttämättömänä, että kunnat ohjaavat valtionosuudet niille tarkoitettuihin toimintoihin eivätkä antaisi kulttuurin peruspalvelujen rapautua.

Kirjastot ovat tärkeä kuntien järjestämä peruspalvelu suomalaisille. Kirjastopalveluihin panostaminen johtaa vaikutuksiltaan moninkertaiseen hyötyyn ja lisää osaamisyhteiskunnassa tärkeää laaja-alaista sivistystä. Tämä edellyttää, että kunnat eivät tingi kirjastojen henkilöstö- ja hankintamäärärahoista. Se on myös huomattavasti taloudellisempaa kuin esimerkiksi syrjäytymisestä aiheutuneiden ongelmien hoito.

Rakentamis- ja peruskorjaushankkeet

Homekoulujen ja muiden kiireellisten rakentamis- ja peruskorjaushankkeiden toteuttamiseen

on tämän vuoden lisätalousarviossa varattu lisämäärärahoja ja lisävaltuuksia. Koulujen rakentamis- ja peruskorjaustarve on kuitenkin moninkertainen siihen verrattuna, mitä valtio voi perustamiskustannuksia tukea. Lääninhallitusten tietojen mukaan selvästi useammalla kunnalla, kuin mihin myöntämisvaltuus riittää, olisi tarvetta aloittaa peruskorjaukset tänä vuonna. Eri puolella Suomea on tärkeitä ja työllistäviä hankkeita, jotka eivät käynnisty ilman valtion lisärahoitusta. Edelleen on esimerkiksi noin 1 000 kosteus- ja homevaurioista kärsivää koulurakennusta, jotka vaativat pikaista kunnostamista. Homekoulujen ja muiden kiireellisten rakentamis- ja peruskorjaushankkeiden toteuttamista on vauhditettava.

Valtionosuusjärjestelmän muutokset

Selonteon mukaan opetusministeriön hallinnonalalle kuuluvista palveluista esiopetuksen ja perusopetuksen, kirjaston, kuntien kulttuuritoiminnan ja asukaskohtaisesti rahoitetun taiteen perusopetuksen valtionosuudet siirretään valtiovarainministeriön hallinnonalalle. Valiokunta on huolestunut siitä, toteutetaanko uudistus niin, että sivistystoimen valtiontuki ja -ohjaus muodostuvat riittäviksi, jotta nämä kansalaisille tärkeät palvelut voidaan asianmukaisesti hoitaa ja säilyttää.

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta esittää,

että valtiovarainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 24 päivänä huhtikuuta 2009

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Raija Vahasalo /kok	Mikaela Nylander /r (osittain)
vpj.	Tuomo Hänninen /kesk	Lauri Oinonen /kesk
jäs.	Paavo Arhinmäki /vas	Tuula Peltonen /sd
	Timo Heinonen /kok	Tuomo Puumala /kesk (osittain)
	Sampsa Kataja /kok	Leena Rauhala /kd
	Sanna Lauslahti /kok	Tommy Tabermann /sd
	Jukka Mäkelä /kok	vjäs. Pertti Virtanen /ps (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.